

IN MEMORIAM

arh. ANDREI PĂNOIU

Ana Bârcă

În primăvara acestui an arhitectul Andrei Pănoiu a trecut pragul în lumea doar închipuită de noi, pământeni. S-a născut în 2 Decembrie 1927, în comuna Bălănești, jud. Gorj. Numele lui s-a înscris într-o generație care a intrat cu tinerețea, în plină perioadă postbelică. În anul 1949 este absolvent al Liceului Industrial nr. 1, specializarea Sculptură.

Studiile de arhitectură le-a desăvârșit la Institutul de Arhitectură din București, în anul 1955. Și-a închinat cunoștințele, preocupările și până la urmă toată viața, monumentelor de arhitectură din România. Protejarea acestora, metodele prin care pot fi restaurate și aduse din nou la statutul meritoriu de mărturie istorică, artistică pentru un trecut îndepărtat sau mai apropiat, s-au constituit în piste ale activității sale de arhitect la fosta Direcție a Monumentelor Istorice, în perioada 1956 – 1977. După desființarea instituției, în anul 1977, funcționează la Muzeul Național de Istorie, la Secția Cercetări Aerofotografice.

Arhitectul Andrei Pănoiu se orientează cu pasiune și spre arhitectura bisericii de lemn, atât de bine reprezentată pe teritoriul României, în comparație cu alte țări europene. Doctoratul, susținut la Institutul de Arhitectură, în anul 1971, prezintă lucrarea „Arhitectura bisericilor de lemn în Țara Românească”. Drept urmare, în 1977, este publicată cartea „Din arhitectura lemnului”.

Interesul său, extins cu precădere asupra arhitecturii rurale din lemn, l-a determinat să depășească granițele domeniului strict al programelor și tehnicilor de construcție în zona vernacularului, l-a îndemnat cu folos să se apropie de științele istoriei - a evenimentului, a locului, a omului care modelează locul, prin felul în care construiește. Studiul documentelor din arhive, referitoare la tehnicile de folosire și împărțire a terenurilor, de moștenire a lor, de formare a vetrelor de sat, de dezvoltare a acestor vetre, a fost pentru el o cheie miraculoasă. Nu l-a interesat numai casa, ci toată gospodăria, atât din zona rezidențială a satului, cât și cea din zona cu funcție economică a așezării - locuințele temporare. În plus, arhitectura rurală obștească (comunitară), civilă cu școli, stații de poștă, magazii de rezervă, case de sfat, mori, i-a dezvăluit, printr-o cercetare nuanțată și atentă la relațiile multiple ale fondului construit cu aspectele sociale, economice și intelectuale ale epocii, profilul unei arhitecturii rurale, bine definită în spațiul balcanic și european.

O carte ca „Arhitectura tradițională din zona centrală a Gorjului”, București, 1982, pune într-o relație interesantă evoluția așezărilor sătești, cu elementele de sistematizare, petrecute în secolele XVIII și XIX și trăsăturile arhitecturii locale. Cel interesat de subiect va înțelege perfect condiționarea unei astfel de arhitecturi și până la urmă, un peisaj cultural. Secolul al XIX-lea, un secol traversat de multe demersuri, unele finalizate în Regulamente și Legi, pentru a pune ordine în viața comunitară legată de instrucție (educație) și administrație, lasă mărturie desenate în arhive, despre tipologii constructive de școli, case de sfat și primării. Arhitectul Andrei Pănoiu le aduce în contextul analizei sale, sublinind importanța acestora în aprecierea vieții sociale a satelor, în tendința de modernizare a spațiului public și bineînțeles în locuire. Această lucrare va fi urmată de volumul tipărit prin Centrul județean al creației Gorj, în 1996, intitulat „Arhitectura tradițională gorjeană, sec. XVIII - XX”.

O lucrare tipărită tot prin inițiativa Muzeului Național de Istorie, care înființase seria de tipărituri ANSAMBLURI ISTORICE ARHITECTURALE, va fi în 1983 „Arhitectura și sistematizarea rurală în județul Mehedinți (sec. XVIII - XIX)”. Înclinarea către analiza urbanistică a siturilor face din aceste scrieri ale lui Andrei Pănoiu, cărți care nu pot fi ignorate când este vorba de a analiza sau înțelege regiunea Olteniei, și din perspectivă etnologică.

Acest mod de prezentare este rezultatul investigațiilor de teren acordate cu informațiile furnizate de varii documente - scrise și iconografice. Astfel, constatăm că beneficiem de detalii tehnice care înglobează materiale prelucrate în forme și dimensiuni ce determină modul de figurare a obiectului rezultat. Avem o imagine coerentă despre elementele structurilor constructive și explicația funcționării lor sau rolului în ansamblu. În plus, terminologia arhaică a documentelor, oferă cunoștințe pentru descifrarea altor capitole ale civilizației țărănești, cum ar fi amploarea fondului forestier care era exploatat la o anumită dată și într-o anumită regiune, regulile de tăiere și prelucrare a lemnului, comercializarea în târguri, a materialului fasonat sau chiar prelucrat și transformat în părți de construcție, cum ar fi grinzile, parapetul pridvoarelor, părți ale instalațiilor tehnice - mori de apă, pive. Dar și relațiile comerciale, referitoare la procurarea materialelor de tot felul, necesare construcțiilor comunitare, cât și înțelegerile practice între comanditari și meșteri,

se limpezesc cu ajutorul documentelor interpretate. Comunități sătești, biserici și mănăstiri, curți boierești, primărie dezvoltă, pe parcursul timpului și determinate de evenimente istorice, legături cu furnizorii de materiale de construcție și cu meșteri vestiți în zonă.

În Prefața la volumul „Arhitectura și sistematizarea așezărilor din Argeș și Muscel, secolele XVIII - XIX”, apariție editorială din anul 2004, autorul subliniază: „Studiul monumentelor și materialul arhivistic consultat, îngăduie să se înțeleagă rădăcinile sociale ale epocii cercetate și să se surprindă aspecte cu totul inedite ale relațiilor arhitecturii populare cu arhitectura caselor de târgoveți, cu rezonanța stilurilor specifice așa-zisei arte culte”. Arhitectul Pănoiu urmărește sistematic, factorii determinanți, co-ordonatele legislative ale epocii studiate, pentru a defini „fizionomia specifică arhitecturii tradiționale și a urbanismului românesc”. Colaborarea cu un alt pasionat al cercetării arhitecturii rurale, etnologul Paul Petrescu, va însemna o influență reciprocă benefică. Cu pregătire universitară diferită, dar cu același obiect al interesului în cercetarea proceselor de dezvoltare a acestei arhitecturi, personalitățile celor doi se completează, iar cei interesați de domeniu - etnologi, istorici, restauratori

de construcții vernaculare, nu au decât de câștigat pe plan profesional.

Studiul privind „Evoluția sistematizării orașului București”, apărut după moartea autorului (2011), este de asemenea întemeiat pe cercetări de arhivă. Volumul, rezultat al eforturilor de excepție ale editorului, a adunat într-o sinteză remarcabilă, materiale scrise, planuri, fotografii, realizate în perioada anilor 1986 - 1993, în cadrul unui proiect de cercetare cu Institutul Proiect București. Pe măsură ce avansa într-o căutare minuțioasă a dovezilor ce explicau unele configurări urbanistice ale celui mai mare oraș din România, etapele de proiect erau din ce în ce mai elaborate.

Arhitectul Andrei Pănoiu a reușit să ne ofere o perspectivă inedită în care să ne plasăm ca să înțelegem multe dintre aspectele conceptului de LOCUIRE în satul românesc al secolului al XIX-lea. Mai mult, a depășit cadrul abstract al acestei noțiuni. Cadrul natural, cerințele vieții, legislația și autoritatea administrativă, proprietatea, relațiile sociale și economice, educația sunt repere fără de care programele de arhitectură, dar mai ales configurarea lor și formarea unui peisaj cultural n-ar putea fi înțelese în adâncimea lor tulburătoare.